Europos Sąjungos
oficialusis leidinys

LT
C serija

C/2024/6878

2024 11 28

# Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė

# Teisinga pertvarka siekiant užtikrinti tvarią ES žemės ūkio maisto produktų sistemų ateitį

## (nuomonė savo iniciatyva)

(C/2024/6878)

Pranešėja: **Kerli ATS**

Bendrapranešėjis: **Florian MARIN**

| | |
|---|---|
| Patarėjas | Tomaso FERRANDO (pranešėjos) |
| Plenarinės asamblėjos sprendimas | 2024 1 18 |
| Teisinis pagrindas | Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnis 2 dalis |
| Atsakingas skyrius | Žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos skyrius |
| Priimta skyriuje | 2024 9 3 |
| Priimta plenarinėje sesijoje | 2024 9 19 |
| Plenarinė sesija Nr. | 590 |
| Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė) | 136 / 0 / 9 |

## 1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. EESRK mano, kad vykdant teisingą žemės ūkio maisto produktų sistemų pertvarką, taikant holistinį, koordinuotą ir integruotą požiūrį, turi būti nuosekliai nagrinėjami socialiniai, aplinkosaugos ir ekonominiai aspektai. Teisinga pertvarka turėtų būti grindžiama paskirstymo teisingumo, pripažinimo, dalyvavimo, aplinkos ir klimato srities užmojų, žmogaus teisių principais ir principu „nė vieno nepalikti nuošalyje“.

1.2. EESRK nuomone, siekiant užtikrinti, kad teisingos pertvarkos dėmesio centre būtų visi suinteresuotieji subjektai, įskaitant smulkiuosius ūkininkus, žvejus ir maisto pramonės darbuotojus, reikia integruotos viešosios politikos. Kuriant tvarias maisto sistemas turi būti vadovaujamasi socialinio ir ekologinio teisingumo principais, užtikrinant teisingą sąnaudų, išteklių ir naudos paskirstymą ir remiant teisę į maistą ir sveiką mitybą.

1.3. EESRK siūlo į visus teisingos žemės ūkio maisto produktų sistemų pertvarkos aspektus integruoti dalyvaujamąjį teisingumą. Šiuo integravimu turėtų būti užtikrinti suderinti informavimo ir konsultavimosi procesai, kuriais būtų atsižvelgiama į tikrąją pažeidžiamų subjektų padėtį visose žemės ūkio maisto produktų grandinėse. Taip pat turėtų būti pabrėžiamas informacijos prieinamumas, skaidrumas, švietimas, perkvalifikavimas ir kvalifikacijos kėlimas ir siekis stiprinti visų suinteresuotųjų subjektų gebėjimus visais maisto sistemų lygmenimis.

1.4. EESRK siūlymu, teisinga pertvarka turėtų apimti visų darbuotojų teisių apsaugą, paisymą ir įgyvendinimą, be kita ko, stiprinant ir remiant bendroje žemės ūkio politikoje (BŽŪP) nustatytus socialinių sąlygų mechanizmus, kaip, pavyzdžiui, bendroje žemės ūkio politikoje (BŽŪP) nustatytą mechanizmą, tačiau taip pat užtikrinant, kad ūkininkai gautų pakankamai pajamų pragyvenimui ir savo ruožtu galėtų mokėti pragyvenimą užtikrinantį darbo užmokestį savo darbuotojams.

1.5. Siekiant skubiai atlikti ES maisto sistemų struktūrinę pertvarką, EESRK rekomenduoja:

— laikytis sisteminio požiūrio į ES maisto sistemų teisę ir valdymą, kuris neapsiribotų žemės ūkio gamyba ir atitiktų toliau aptariamus teisingumo principus;

— siekti, kad visoje ES, taip pat ES maitinančiose ne ES maisto grandinėse būtų užtikrintos pragyvenimui būtinos pajamos ir pragyvenimą užtikrinantis darbo užmokestis, ir kartu su valstybių narių ir regionų valdžios institucijomis skatinti finansinės paramos ir kainų stabilizavimo formas, kuriomis piliečiams vartotojams būtų užtikrintas maisto prieinamumas ir teisė į maistą;

— įgyvendinti politiką, kuria būtų sudaromos palankesnės sąlygos naujų kartų ūkininkams ir smulkiesiems gamintojams naudotis žeme, sustabdyti žemės koncentraciją skatinant teisingą žemės paskirstymą ir suderinti žemės politiką su FAO Neprivalomomis žemės išteklių valdymo gairėmis ([1]);

— BŽŪP srityje spręsti nelygybės problemą, nes tai labai svarbu siekiant teisingos pertvarkos, užtikrinant, kad visos valstybės narės gautų lygiateisę paramą, kad ES žemės ūkio sektoriuje būtų sukurtos vienodos sąlygos;

— priimti reglamentus, kuriais būtų ribojamas spekuliavimas ir susaistymas su finansų rinkomis maisto sistemose, skatinti maisto prekių rinkų skaidrumą ir sukurti finansines priemones, kuriomis būtų remiama tvari praktika visoje maisto sistemoje;

— investuoti į tvarios praktikos ir technologijų mokslinius tyrimus ir plėtrą, kartu pripažįstant ilgalaikių gamybos, paskirstymo ir vartojimo formų pasekmes paskirstymo ir pripažinimo požiūriu, skatinti praktikos inovacijas, taip pat organizuoti mokymus ir teikti išteklius ūkininkams, maisto sektoriaus verslininkams ir maisto sektoriaus darbuotojams, siekiant padėti jiems taikyti tvarią praktiką;

— priimti platesnio užmojo ir privalomus tvarių ir sąžiningų maisto pirkimų standartus, o ES viešuosius pirkimus ir maisto programas naudoti kaip priemones teisingam perėjimui prie socialiniu, ekonominiu ir aplinkosauginiu požiūriu tvarių maisto sistemų remti;

— pripažinti, kokie svarbūs yra visoje maisto sistemoje namų ruošos ir priežiūros darbą atliekantys asmenys, taip pat kokį svarbų vaidmenį atlieka moterys ir jaunimas dabartinėse ir būsimose žemės ūkio maisto produktų sistemose;

— remti praktiką, kuria skatinama biologinė įvairovė ir gamtos išteklių išsaugojimas, taip pat įgyvendinti politiką, kuria propaguojamas ekosisteminių paslaugų integravimas į žemės ūkio maisto produktų sistemas;

— įsteigti Teisingos žemės ūkio maisto produktų pertvarkos fondą, kuris remtų mažąsias ir vidutines žemės ūkio maisto produktų įmones, taip pat Teisingos maisto pertvarkos stebėjimo centrą, kuris įtrauktas į pasiūlymą dėl Teisingos pertvarkos stebėjimo centro steigimo ([2]);

— į ES teisingą pertvarką žemės ūkio maisto produktų sistemose integruoti pasaulinę perspektyvą, kad vietos, regionų, tarptautinio ir pasaulinio valdymo įsipareigojimai būtų suderinti su žmogaus teisių, aplinkos ir klimato srities tikslais, taip pat su teisingumo ir tvarumo principais pasaulinėse maisto sistemose;

— rengti visuomenės informuotumo didinimo kampanijas, kuriomis būtų skatinamas vietos, sveiko ir tvariai pagaminto maisto vartojimas, ir mokyklose įgyvendinti švietimo programas, kad vaikai būtų mokomi apie tai, kokios svarbios yra tvarios maisto sistemos ir sveikos mitybos įpročiai.

([1]) https://www.fao.org/tenure/voluntary-guidelines/en/.

([2]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „ES teisingos pertvarkos politikos sistemos tobulinimas. Kokių priemonių reikia imtis?“ (OL C, C/2024/1576, 2024 3 5, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj).

2. **Poreikis vykdyti holistinę ir teisingą ES žemės ūkio maisto produktų sistemų pertvarką**

2.1. ES maisto sistemos atsidūrė kryžkelėje dėl daugybės iššūkių, su kuriais susiduria Europa. Darbo vietų praradimas dėl kintančių gamybos modelių ir geografinių gamybos vietovių, šeimų nuskurdinimas, hiperinfliacija, viešųjų išlaidų perkėlimas ([3]) iš socialinių paslaugų srities į kariuomenę ir gynybą ([4]), su mažiau kainuojančia nesveika mityba susijusių neužkrečiamųjų ligų daugėjimas ([5]), klimato kaita ir ekstremalūs meteorologiniai reiškiniai, perėjimas prie mažo anglies dioksido pėdsako ekonomikos ([6]) ir biologinės įvairovės nykimas – tai tik keletas socialinių, aplinkosaugos ir ekonominių problemų, kurios yra susijusios su maisto sistemomis ir kai kuriais atvejais tiesiogiai priklauso nuo jų veikimo būdo ir struktūros.

2.2. Nors ES maisto tiekimo grandinė pasižymėjo dideliu atsparumu ir išsaugojo prieigą prie maisto produktų visame regione net ir tokiomis sudėtingomis sąlygomis kaip COVID-19 pandemija, prekių ir energijos kainų krizė, geopolitinė įtampa ir klimato krizės, šie įvykiai taip pat atskleidė didelių trūkumų.

2.3. EESRK palankiai vertina dedamas pastangas įtraukti maisto sistemos aspektus į Europos ir pasauliniu lygmeniu vykstančias diskusijas, ir pabrėžia, koks svarbus yra visapusiškas požiūris į žmones, gyvūnus ir ekosistemas. Tačiau EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad teisėkūros procesas, susijęs su ES pagrindų teisės aktu dėl tvarių maisto sistemų ([7]), yra sustabdytas, ir ragina kitos kadencijos Komisiją atnaujinti diskusijas vadovaujantis šioje nuomonėje aptariamais principais.

2.4. Be to, EESRK pripažįsta, kad reikia skubiai ir struktūriškai pertvarkyti ES žemės ūkio ir maisto sistemas, neapsiribojant tuo, kas šiuo metu daroma, ir laikantis tarptautinių ir Europos įsipareigojimų, susijusių su sutartimis aplinkos, klimato ir socialinių reikalų srityse. EESRK siūlo padėti pagrindą ES žemės ūkio maisto produktų sistemoms, kurios veikia pagal planetos išgalių ir socialines ribas ([8]) ir gali duoti naudos žmonėms, planetai ir ateities kartoms.

2.5. EESRK pripažįsta, kad ūkininkai, žvejai, maisto sektoriaus darbuotojai ir MVĮ yra ES maisto sistemų pagrindas. Jie dažnai susiduria su sunkumais dėl didėjančios nelygybės jų sektoriuose ([9]), dėl to, kad viešoji politika yra linkusi daryti regresyvų poveikį, kurį labiausiai jaučia mažesni dalyviai, ir dėl mažesnių žemesnių kainų bei pasaulinės konkurencijos poveikio, kuris didina pažeidžiamumą, baimę ir pyktį. Įvairių ES kaimo regionų žemės ūkio sektoriuje dėl to padaugėjo psichikos sveikatos problemų, o kelete tyrimų pabrėžiama, kad reikia nedelsiant pradėti teikti visapusišką paramą psichikos sveikatos srityje ([10]).

2.6. Todėl teisinga pertvarka turi būti grindžiama visų darbuotojų teisių apsauga, paisymu ir vykdymu. Tai apima socialinių sąlygų mechanizmų, kaip, pavyzdžiui, BŽŪP nustatyto mechanizmo, stiprinimą bei tobulinimą ir paramą valstybių narių vykdomam jo įgyvendinimui. Be to, nepaprastai svarbu ūkininkams užtikrinti tinkamas jų produktų supirkimo kainas, kad savo darbuotojams jie galėtų mokėti tinkamą darbo užmokestį. Be to, migracijos politika ir reglamentai turi būti rengiami taip, kad jais būtų užkirstas kelias nusikalstamoms organizacijoms išnaudoti žmones ir užtikrinama, kad gamintojai nemažintų savo gamybos sąnaudų pažeisdami darbuotojų teises ([11]).

([3]) https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/eurogroup-says-new-fiscal-rules-will-require-public-spending-cuts/.
([4]) https://eda.europa.eu/news-and-events/news/2023/11/30/record-high-european-defence-spending-boosted-by-procurement-of-new-equipment.
([5]) R. Orhan, M. Paric ir K. Czabanowska, *Lessons Learnt from the EU Response to NCDs: A Content Analysis on Building Resilient Post-COVID Health Systems*, *Healthcare* (Bazelis) 2021 m.
([6]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui Mūsų ateities užtikrinimas. Europos 2040 m. klimato srities tikslas ir siekis iki 2050 m. užtikrinti poveikio klimatui neutralumą kuriant tvarią, teisingą ir klestinčią visuomenę (COM(2024) 63 final) (OL C, C/2024/4667, 2024 8 9, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/4667/oj).
([7]) https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/spotlight-JD%2023-24/file-sustainable-eu-food-system.
([8]) R. Raworth, *Doughnut Economics*.
([9]) T. Piketty, Thomas Piketty, *Les paysans apparaissent comme la plus inégale des professions en France actuellement*, *Le Monde*.
([10]) ES BŽŪP tinklas, Paramos ūkininkų ir ūkininkų bendruomenių psichikos sveikatai teminė grupė (angl. *Thematic Group on Supporting the Mental Health of Farmers and Farming Communities*).
([11]) *Human suffering in Italy's Agricultural Value Chain*, p. 3–4, 2018 m.

2.7. Be to, EESRK pripažįsta, kad tvarios ateities vizijoje būtina sistemiškai išnagrinėti visas mūsų maisto sistemas, jų socialinę, aplinkosauginę ir ekonominę struktūrą bei pasekmes. Todėl įgyvendinant integruotą viešąją politiką ir tarpsektorines intervencines priemones reikia ne tik sutelkti dėmesį į ūkininkus, žvejus, maisto pramonės darbuotojus ir MVĮ, bet ir nuolat integruoti juos į platesnio masto maisto sistemų kontekstą, kuriame jie veikia, kartu su kitais komerciniais subjektais, vartotojais, gyvūnais ir ekologiniais procesais.

2.8. EESRK mano, kad svarbu nustatyti aiškius pagrindinius principus, kurie galėtų padėti visiems maisto sistemų dalyviams, politikos formuotojams ir pilietinės visuomenės organizacijoms kurti tvarią ES žemės ūkio maisto produktų sistemų ateitį. EESRK pripažįsta, kad svarbu įgyvendinti specialią ES žemės ūkio maisto produktų sistemų teisingos pertvarkos trajektoriją, kuri būtų grindžiama socialinio ir ekologinio teisingumo principais ir paremta tarptautinėje žmogaus teisių teisėje bei ES pagrindinių teisių chartijoje ([12]) įtvirtinta terminija ir įsipareigojimais.

2.9. Politikos formuotojai, laikydamiesi teisingos pertvarkos trajektorijos, turi pagal kontekstą atsižvelgti į socialinius ir aplinkosaugos aspektus, priimti nuoseklią politiką visose politikos srityse ir spręsti struktūrines problemas, kurios gali trukdyti konsoliduoti tvarias maisto sistemas.

2.10. EESRK tvirtina, kad holistinis, koordinuotas ir integruotas politinis požiūris į teisingą ES žemės ūkio maisto produktų sistemų pertvarką turėtų būti grindžiamas paskirstymo, pripažinimo, dalyvavimo, aplinkosaugos ir klimato srities užmojų, kosmopolitinio teisingumo, demografinių iššūkių (pvz., visuomenės senėjimo ir darbuotojų trūkumo), suderinamumo ir žmogaus teisių, visų pirma teisės į maistą ir sveiką mitybą, principais.

## 3. **Paskirstymo teisingumas**

3.1. EESRK mano, kad paskirstymo teisingumo principo taikymas vykdant žemės ūkio maisto produktų pertvarką reiškia, kad reikia nustatyti viešąją politiką ir priemones, kuriomis būtų sprendžiami dabartinės ir būsimos neteisybės ir nelygybės maisto sistemose klausimai, kartu stiprinant darbo teises, užtikrinant sveiką ir prieinamą mitybą visiems, didinant inovacijų diegimą bei veiklos vykdytojų konkurencingumą ir skatinant gyvūnų gerovę. Šio principo esmė – pripažinti, kad pertvarkai neišvengiamai reikės išteklių, tačiau jie turėtų būti gaunami įgyvendinant pažangias priemones, o išlaidos ir nauda, susijusios su būsima politika ir politiniais sprendimais, turėtų būti paskirstytos teisingai.

3.2. EESRK pripažįsta, jog svarbu, kad ES vadovautų valstybėms narėms įgyvendinant tinkamą politiką, kuri padėtų sustabdyti žemės koncentracijos didėjimą ([13]) ir suteiktų galimybę naujų kartų ūkininkams ir smulkiesiems gamintojams gauti žemės. EESRK pritaria Europos Parlamentui, kuris 2017 m. savo iniciatyva parengtame pranešime patvirtino pagrindinę teisę į prieigą prie žemės ir pasisakė už tai, kad Europos žemės politika būtų suderinta su Aprūpinimo maistu pasaulyje komiteto parengtomis Neprivalomomis atsakingo žemės išteklių valdymo gairėmis.

3.3. Viešoji parama turi būti teikiama aiškiai pripažįstant, kad ES maisto sistemose yra išteklių, tačiau jie pasiskirstę netolygiai ir nevienodai. Nuo ūkio iki stalo – tarptautinių maisto korporacijų ir pasaulinio finansų sektoriaus vykdoma kontrolė ir lėšų gavimas ([14]) daro didelį poveikį tiekimo grandinėms, nes visoje grandinėje nuo pirminių gamintojų ir darbuotojų nukreipiamas didelis pelnas ir skatinamos tokios maisto sistemos, kuriose pirmenybė teikiama finansinei grąžai, o ne planetos ir žmonių išgalių paisymui. Dėl to smulkieji ir vidutiniai ūkininkai ir maisto sektoriaus darbuotojai gauna minimalią grąžą, taip pat daroma įtaka kainoms ir didėja maisto prieinamumo problema, ypač tarp žmonių, kurie yra ES maisto sistemų ramsčiai ([15]).

([12]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „ES teisingos pertvarkos politikos sistemos tobulinimas. Kokių priemonių reikia imtis?“ (OL C, C/2024/1576, 2024 3 5, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj); Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Perėjimas prie tvaresnės Europos ateities. Strategija iki 2050 m.“ (OL C 81, 2018 3 2, p. 44) ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl dokumento „Nė vieno nepalikti nuošalyje įgyvendinant Darnaus vystymosi darbotvarkę iki 2030 m.“ (OL C 47, 2020 2 11, p. 30).

([13]) Eurostato duomenimis, žemės koncentracija ES keičiasi, nes „per palyginti trumpą 2005–2020 m. laikotarpį ES ūkių skaičius sumažėjo maždaug 37 proc. Dėl to visose valstybėse narėse prarasta 5,3 mln. ūkių, kurių didžioji dauguma (apie 87 proc.) buvo smulkūs, mažesni nei 5 ha, ūkiai“.

([14]) Maisto sektoriuje sukuriamos vertės privatizavimas.

([15]) Vykdant teisingą pertvarką turėtų būti užtikrintas didesnis skaidrumas ir informavimas apie ES maisto sistemų struktūrą. 2021 m. EBPO dokumente „Koncentracija ir rinkos galia maisto grandinėje“ naudojamas 2014 m. Europos Komisijos tyrimas „Kova su nesąžiningos prekybos praktika įmonių tarpusavio maisto produktų tiekimo grandinėje“, COM(2014) 472 final.

3.4. EESRK ragina ES institucijas ir valstybes nares vadovautis paskirstymo teisingumo principais ir pirmiausia spręsti spekuliavimo ir susaistymo su finansų rinkomis klausimą, nes tai yra pagrindiniai būdai, kaip iš maisto sistemų atimami ištekliai, darant žalą vartotojams, gamintojams, darbuotojams ir aplinkos tvarumui ([16]). ES ir jos valstybės narės turėtų rasti sprendimą dėl spekuliacinės praktikos, susijusios su maisto prekėmis, ir kitų formų susaistymo su finansų rinkomis ir investavimo praktikos, kurią vykdo ES subjektai ir kuri nėra suderinta su ES principais, žmogaus teisėmis ir ES bei jos valstybių narių tarptautiniais įsipareigojimais. ES taip pat turėtų stiprinti ir skatinti tiesioginio patekimo į rinką iniciatyvas, pavyzdžiui, remti žemės ūkio kooperatyvus ir tiesioginį pardavimą vartotojams, kad ūkininkams būtų lengviau gauti pragyvenimui būtinas pajamas ([17]) ir kad būtų sumažintos tarpininkavimo išlaidos.

3.5. EESRK mano, kad siekiant užtikrinti teisingą pertvarką, būtina BŽŪP srityje spręsti nelygybės problemą. Svarbu užtikrinti, kad visos valstybės narės gautų teisingą paramą, kad ES žemės ūkio sektoriuje būtų sukurtos vienodos sąlygos.

3.6. Reikia atkreipti dėmesį į didelę koncentraciją ES maisto sistemose, nes tai lemia nevienodą derybinę galią ir nevienodą išteklių pasiskirstymą. Kyla pavojus, kad politiniai sprendimai, pavyzdžiui, naujosios gairės dėl horizontaliųjų susitarimų, gali paskatinti oligopolinių įmonių veiklos koordinavimą, o ne padėti spręsti dabartinės koncentracijos klausimus. Europos Komisija prioritetiniu klausimu turėtų laikyti koncentraciją žemės ūkio išteklių, genominės medžiagos, žemės, perdirbimo ir platinimo srityse.

3.7. Pavyzdžiui, pasaulinėje trąšų rinkoje, kurios vertė 200 mlrd. USD, dominuoja kelios įmonės, kontroliuojančios daugiau kaip 30 proc. azoto trąšų gamybos. Jų galia rinkoje leidžia joms daryti įtaką kainoms ir didinti pelną, perkeliant didėjančias sąnaudas vartotojams. Už Europos ribų 2021 ir 2022 m. G20 šalys trąšų importui išleido 21,8 mlrd. USD daugiau nei 2020 m., ir prognozuojama, kad didžiausios trąšų įmonės per tą patį laikotarpį uždirbs beveik 84 mlrd. USD ([18]) pelno. Ši padėtis, t. y. koncentracija sėklų ir žemės ūkio technologijų lygmeniu, rodo, kad reikia skubiai įgyvendinti ES viešąją politiką, kuria būtų skatinama mažinti ūkininkų priklausomybę nuo šių išteklių ir teikti tinkamą viešąją finansinę paramą perėjimui prie tvaresnių gamybos formų ([19]).

ES institucijos jau seniai pripažįsta, kad galios koncentracija grandinėje nuo gamintojo iki vartotojo prisideda prie nevienodo maisto sistemose pagamintos ekonominės vertės pasiskirstymo ir pirminių gamintojų marginalizacijos ([20]). Pasak Komisijos, „jei daugiau kaip 95 proc. maisto pramonės ir mažmeninės prekybos sektorių dalyvių yra labai mažos arba mažosios įmonės, rinkoje dominuoja nedidelis skaičius stambių įmonių, veikiančių kaip pirkėjai“ ([21]). 2021 m. Europos Komisijos Jungtinio tyrimų centro atliktame išsamesniame tyrime dėl maisto pramonės rinkoje turimos galios atrinktose valstybėse narėse ([22]) pabrėžiama priešprieša tarp to, kad „mažesnės bendrovės dominuoja gamybos, didmeninės ir mažmeninės prekybos sektoriuose pagal procentinę dalį nuo bendro įmonių skaičiaus“, tačiau „stambios įmonės dominuoja kiekviename iš šių trijų sektorių pagal procentinę dalį nuo bendros apyvartos“ ([23]). Remiantis ES dokumentais ir EESRK pranešimais, aiškėja, kad apdirbamoji pramonė ir didmeninė prekyba, atsižvelgiant į jų koncentracijos lygį, nusipelno ypatingo dėmesio. Tai gali turėti padarinių visai maisto grandinei ir pajamų bei galimybių paskirstymui, nes įmonės, piktnaudžiaujančios dominuojančia padėtimi rinkoje, gali daryti įtaką ne tik prekių, kuriomis prekiaujama, kainai ir kiekiui, bet ir įvairiems jų santykius apibrėžiančių sutarčių sąlygų aspektams.

([16]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl dokumento „Maisto kainų krizė: spekuliacinės veiklos vaidmuo ir konkretūs pasiūlymai dėl veiksmų karo Ukrainoje aplinkybėmis“ (OL C 100, 2023 3 16, p. 51).

([17]) https://www.weforum.org/agenda/2024/04/ilo-living-wage-explained/.

([18]) Žemės ūkio ir prekybos politikos institutas, *Fertiliser Crisis Cost G20 Almost USD 22 Billion While Fertiliser Companies Set to Make a USD 84 Billion in Profits*.

([19]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Aprūpinimas maistu ir tvarios maisto sistemos“ (OL C 194, 2022 5 12, p. 72).

([20]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Aprūpinimas maistu ir tvarios maisto sistemos“ (OL C 194, 2022 5 12, p. 72).

([21]) Europos Komisija, *Commission delivers report on the implementation of EU rules against unfair trading practices in the food supply chain*, 2024 m. balandžio 23 d., https://agriculture.ec.europa.eu/news/commission-delivers-report-implementation-eu-rules-against-unfair-trading-practices-food-supply-2024-04-23_en.

([22]) Kjersti Nes, Liesbeth Colen and Pavel Ciaian, *Market Power in Food Industry in Selected Member States*, Europos Sąjunga, JRC, 2021 m.

([23]) Kjersti Nes, Liesbeth Colen and Pavel Ciaian, *Market Power in Food Industry in Selected Member States*, Europos Sąjunga, JRC, 2021 m.

3.8. Paskirstymo teisingumas reikštų, kad pertvarkos išlaidas padengia tie, kurie gavo daugiausia naudos ir kurie turi daugiausia išteklių. Panašiai kaip ir energetikos sektoriuje, teisinga pertvarka žemės ūkio maisto produktų sistemose turėtų būti remiama viešojo fondo lėšomis, tačiau tai turėtų būti finansuojama apmokestinant papildomą pelną, gautą parduodant maisto produktus, ir spekuliacinę veiklą, taip pat kompensuojant išorinį socialinį poveikį ir poveikį aplinkai ([24]). Tai turėtų būti skiriama smulkiesiems ir vidutiniams ūkininkams, remiant gamybos ir paskirstymo pajėgumus, keitimąsi ūkininkų žiniomis ir inovacijomis, tinkamas ir orias darbo sąlygas bei socialinę apsaugą, taip pat siekiant ES aplinkos ir klimato srities tikslų.

3.9. Pagrindinis teisingos pertvarkos tikslas turi būti – spręsti per didelės koncentracijos ir galios disbalanso problemą. ES ir nacionalinės valdžios institucijos tai gali pasiekti stiprindamos valstybių narių Nesąžiningos prekybos praktikos direktyvos įgyvendinimą, skatindamos geriausios teisėkūros praktikos sklaidą tarp valstybių narių ([25]), spręsdamos didesnės derybinės galios problemą taikant konkurencijos teisės praktiką ([26]) ir pritaikydamos ES ir nacionalines viešųjų pirkimų taisykles. Viešieji pirkimai turėtų būti naudojami kaip politikos priemonė siekiant įvairių aplinkos, sveikatos ir socialinių bei ekonominių tikslų ([27]), atitinkančių teisingos pertvarkos ir tvarių maisto sistemų kūrimo principus. Šiomis aplinkybėmis vykdant paskirstymo teisingumą itin daug dėmesio reikėtų skirti viešųjų pirkimų naudojimui, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos patekti į rinką smulkesniems gamintojams ir gamintojams, kurie taiko aukščiausius ekologinės, darbo ir gyvūnų priežiūros praktikos standartus.

3.10. Siekiant paskirstymo teisingumo reikia, kad viešojo administravimo institucijos aktyviai dalyvautų vietos maisto sistemose, užtikrindamos, kad viešosiose valgyklose būtų tiekiamas sveikas, maistingas, kultūriniu požiūriu tinkamas ir nešvaistomas maistas ir kad šios paslaugos, ypač valstybinių mokyklų valgyklose, būtų visuotinai prieinamos ir tinkamai finansuojamos. EESRK ragina ES sparčiau priimti platesnio užmojo ir privalomus tvarių ir sąžiningų maisto produktų pirkimų standartus, kaip aptarta rengiant pagrindų teisės aktą dėl tvarių maisto sistemų. Jis taip pat pabrėžia, kad valstybinių mokyklų valgyklos veikia teisės į mokslą, teisės į maistą ir teisingo perėjimo prie tvarių maisto sistemų sankirtoje ([28]). Dėl šios priežasties visos valstybės narės joms turėtų teikti pirmenybę ir jas turėtų remti ES, intensyvinant ir plečiant esamą vaisių, daržovių ir pieno vartojimo mokyklose programą, kuri pati turėtų atitikti teisingumo principus.

3.11. EESRK pripažįsta, kad visose diskusijose dėl teisingos maisto sistemų pertvarkos turi būti pripažinta sudėtinga žmonių ir gyvūnų gerovės tarpusavio priklausomybė maisto sistemoje, laikomasi bendros sveikatos koncepcijos ([29]) ir iš esmės visapusiškai atsižvelgiama į gyvūnų gerovę. Todėl raginame stiprinti dabartines reglamentavimo sistemas, kad būtų didinami gyvūnų gerovės standartai, laikomasi etikos principų ir reikalaujama, kad jų nesilaikantys asmenys prisiimtų atsakomybę. Be to, nepaprastai svarbu įtraukti ūkininkų, kurie atlieka esminį vaidmenį užtikrinant gyvūnų gerovę vietoje, požiūrį ir patirtį ([30]).

3.12. Paskirstymo teisingumu taip pat turėtų būti vadovaujamasi diegiant ir skatinant technologines inovacijas visais maisto sistemų lygmenimis. EESRK ragina ES institucijas ir valstybes nares įvertinti inovacijų diegimą taikant teisingos pertvarkos principus ir laikantis atsargumo priemonių, siekiant užtikrinti, kad jos nepadidintų esamos nelygybės, koncentracijos ir nevienodo vertės ir galimybių pasiskirstymo ir kad jos būtų tokios, kad nė vienas nebūtų paliktas nuošalyje.

([24]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl dokumento „Maisto kainų krizė: spekuliacinės veiklos vaidmuo ir konkretūs pasiūlymai dėl veiksmų karo Ukrainoje aplinkybėmis“ (OL C 100, 2023 3 16, p. 51).

([25]) Europos Komisija, „Nesąžiningos prekybos praktikos draudimo įgyvendinimas siekiant sustiprinti ūkininkų ir ekonominės veiklos vykdytojų padėtį žemės ūkio ir maisto produktų tiekimo grandinėje. Dabartinė padėtis“, SWD 2004 (106).

([26]) Lianos I. and Lombardi C., *Superior Bargaining Power and the Global Food Value Chain: The Wuthering Heights of Holistic Competition Law?, CLES Research Paper Series*, ISBN 978-1-910801-08-6.

([27]) M. Stein, M. Mariani, R. Caranta ir Y. Polychronakis, *Sustainable Food Procurement*, *Routledge*, 2024 m.

([28]) T. Ferrando, *From Marginalization to integration: universal, free and sustainable meals in Italian school canteens as an expression of the right to education and the right to food*.

([29]) FAO, (2020 m.), *One Health*.

([30]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl gyvūnų apsaugos juos vežant ir atliekant susijusias operacijas, kuriuo iš dalies keičiamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1255/97 ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1/2005 (COM(2023) 770 final – 2023/0448 (COD)) (OL C, C/2024/4670, 2024 8 9, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/4670/oj).

4. **Pripažinimas ir dalyvaujamasis teisingumas**

4.1. EESRK pripažįsta, kad ES maisto sistemos yra sudėtingos, ir pabrėžia, kad reikia įtraukių ir teisingų sprendimų priėmimo procesų, kuriuose visi suinteresuotieji subjektai – ūkininkai, vartotojai, politikos formuotojai ir maisto sektoriaus atstovų organizacijos – dalyvautų formuojant maisto sistemas. EESRK pripažįsta, kad nėra vienintelės ES maisto sistemos, nors vis labiau įsitvirtina pramoninė maisto sistema. ES vis dar būdingi skirtingi žemės ūkio maisto produktų sistemų organizavimo būdai ir EESRK jau yra raginęs visais aspektais dar labiau įvairinti ES maisto sistemas ([31]). Pažymėtina, kad yra maisto sistemų, kurių struktūra grindžiama bendradarbiavimu bei solidarumu ir kuriomis skatinama siekti socialiniu ir ekologiniu požiūriu teisingų tikslų, kartu užtikrinant teisingą atlygį visiems maisto grandinės dalyviams.

4.2. EESRK pabrėžia, kad reikia didinti vietos ir sveikų produktų pripažinimą ir vertinimą, kuriant pasitikėjimą ir tapatybę, nes tai yra labai svarbi kultūros paveldo dalis, ir stiprinti gamintojų ir vartotojų santykius. Šiuo požiūriu valdžios institucijos turėtų skirti ypatingą dėmesį ir aktyvią paramą solidarumo ekonomikos apraiškoms, gerovės visuomenei, bendruomenės remiamoms žemės ūkio sistemoms bei darbuotojų ir vartotojų kooperatyvams, taip pat kaimo ir (arba) miesto infrastruktūroms ir kaimo plėtros iniciatyvoms, kuriomis kuriamos užimtumo galimybės ir gerinamas gyvenimo lygis ([32]). Siekiant kurti tvarias ir sąžiningas žemės ūkio maisto produktų sistemas, švelninti klimato kaitą bei prisitaikyti prie jos ([33]) ir užtikrinti, kad visi būtų aprūpinti maistu ([34]), labai svarbu priimti politikos sistemas, kuriomis būtų skatinamos ir plečiamos tvarios žemės ūkio formos, kaip antai agroekologija ir ekologinis ūkininkavimas.

4.3. EESRK pripažįsta, kad skirtingų suinteresuotųjų subjektų matomumo ir galios lygis skiriasi, todėl būtina imtis iniciatyvių priemonių, kad šis atotrūkis būtų panaikintas nustatant kryptis, politiką ir būsimus veiksmus. EESRK primygtinai ragina ES institucijas ir valstybes nares stiprinti balsus tų, kurie dažnai nėra išklausomi, ir atsižvelgti į kartų aspektus bei ateities kartų teises. Svarbų vaidmenį atlieka jaunimas, maisto sistemose dirbančios moterys, sezoniniai darbuotojai ir darbuotojai migrantai, platformų darbuotojai ir mažų garantijų darbą dirbantys asmenys, ūkininkės, taip pat neapmokamą priežiūros ir namų ruošos darbą atliekantys asmenys. Be to, vyresnio amžiaus asmenys, migrantai, asmenys, atsidūrę nepalankioje finansinėje padėtyje, ir jaunimas yra itin pažeidžiami dėl maisto nepritekliaus ir nesaugumo, ypač ekonominių krizių metu. Išsamioje sveikos ateities ir socialiniu bei aplinkos požiūriu teisingų maisto sistemų strategijoje turi būti atsižvelgiama į konkrečią jų padėtį. Ši strategija turėtų apimti tinkamas švietimo programas ir visuotines, papildomas, sveikas, socialiniu požiūriu teisingas ir tvarias mokyklų valgyklų paslaugas.

4.4. Siekiant paspartinti teisingą žemės ūkio maisto produktų sistemų pertvarką, labai svarbu iš esmės pakeisti tai, kaip žinios kuriamos, suprantamos ir skleidžiamos. Vykdant šį pokytį pirmenybė turėtų būti teikiama atvirų ir prieinamų žinių tinklų, kuriais būtų remiama tvari praktika ir inovacijos visose maisto sistemose, kūrimui, nes tai visų pirma būtų naudinga žemės ūkio maisto produktų sistemos dalyviams. Reikia persvarstyti dabartinę intelektinės nuosavybės sistemą, ypač susijusią su sėklomis ir augalais ir tais atvejais, kai inovacijos finansuojamos viešosiomis lėšomis.

4.5. EESRK pripažįsta, kad buvo daugybė raginimų diegti ir normalizuoti naujas biotechnologijų formas, genetiškai modifikuotus organizmus ir naujus genomikos metodus. Tačiau reikėtų atsižvelgti į pripažinimo ir dalyvavimo principus, taip pat paskirstymo teisingumą, ir aiškiai nurodyti, kad yra daug kitų sprendimų, kuriuos smulkieji ūkininkai ir bendruomenės siūlo tvariai maisto produktų gamybai, tačiau jie gali būti diskredituoti ir atmesti, jei pirmiau nurodyti technologiniai sprendimai taptų stebuklingu sprendimu ES žemės ūkio maisto produktų sistemų ateičiai.

4.6. Kalbant apie dalyvaujamąjį teisingumą, EESRK jau ilgą laiką ragina laikytis visą visuomenę apimančio požiūrio, numatant daugiau dalyvaujamojo pobūdžio priemonių, siekiant užtikrinti, kad pilietinė visuomenė galėtų aktyviau dalyvauti sprendimų dėl tvarumo priėmimo procese. Šį bendrą kūrimą galima įgyvendinti per Europos maisto politikos tarybą (EESRK primygtinai ragina taip ir daryti ([35])), ir skatinant steigti vietos, regionines ir nacionalines maisto politikos tarybas, kurios atstovautų įvairioms nuomonėms ir suteiktų ypatingas platformas tiems, kurie yra mažiausiai girdimi.

([31]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Aprūpinimas maistu ir tvarios maisto sistemos“ (OL C 194, 2022 5 12, p. 72).

([32]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Holistinės tvarios kaimo ir miesto plėtros strategijos kūrimas“ (OL C 105, 2022 3 4, p. 49) ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl „Energetikos ir skaitmeninės pertvarkos kaimo vietovėse“ (OL C 486, 2022 12 21, p. 59).

([33]) IPCC, *Food Security, Special Report on Climate Change and Land*, IPCC, 2023 m.

([34]) Aukšto lygio ekspertų grupė (angl. HLPE), *Food Security and Nutrition.Building a Global Narrative Towards 2030*, FAO, Roma, 2020 m.

([35]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Aprūpinimas maistu ir tvarios maisto sistemos“ (OL C 194, 2022 5 12, p. 72).

4.7. Dalyvaujamasis teisingumas turi būti vykdomas kartu kuriant reguliavimo, politikos ir stebėsenos erdves, apimančias įvairias su ES maisto sistemomis susijusias sritis. Svarbus žingsnis šia kryptimi būtų ES maisto sistemų Teisingos pertvarkos stebėjimo centro ([36]), sukurto pagal esamo ES kaimo vietovių stebėjimo centro modelį ([37]), taip pat naujo Maisto GD, turinčio kompleksines kompetencijas, įsteigimas.

4.8. EESRK atkreipia dėmesį į Komisijos mėginimą pradėti dialogą žemės ūkio klausimais, tačiau mano, kad tokia erdvė turėtų būti naudojama ne tik žemės ūkio klausimams spręsti, bet turėtų būti sukurta tikra ir veiksminga dialogo sistema, kuria būtų užtikrintas subalansuotas informavimo ir konsultavimosi procesas, kuriame būtų atsižvelgiama į pažeidžiamų subjektų padėtį visose žemės ūkio maisto produktų grandinėse. Be to, EESRK pabrėžia, kad reikia sutvirtinti socialinį dialogą ir kolektyvines derybas, ypač stiprinant profesinių sąjungų vaidmenį, kad jos galėtų prisidėti tiek užtikrinant atstovavimą, tiek kuriant deramas darbo sąlygas visiems žemės ūkio maisto produktų sistemų darbuotojams.

4.9. Siekiant dalyvaujamojo teisingumo reikėtų užtikrinti informacijos prieinamumą, skaidrumą ir švietimą, visų pirma piliečiams ir vartotojams, viešųjų ir privačiųjų subjektų atskaitomybę ir stiprinti gebėjimus visais maisto sistemų lygmenimis ir visiems jų suinteresuotiesiems subjektams. Šiuo atžvilgiu EESRK pabrėžia, kad svarbu investuoti į įgūdžių ugdymą, įskaitant kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo iniciatyvas, nes tai yra labai svarbūs darbo jėgos ugdymo elementai. Reikia naujo naratyvo, kad būtų didinamas visuomenės pritarimas transformaciniam procesui, kartu žemės ūkio maisto produktų sektoriaus ūkininkams ir darbuotojams užtikrinant socialinį nuspėjamumą ir socialinę apsaugą. Reikėtų dėti daug pastangų siekiant užtikrinti, kad piliečiai galėtų naudotis maisto aplinka, kurioje tvariai ir sąžiningai pagaminti maisto produktai būtų žinomi, prieinami ir įperkami; tam reikia vykdyti politiką, kuri neapsiribotų tik ant pakuotės viršutinės ir apatinės pusės esančiu ženklinimu, taip pat numatyti tinkamas švietimo programas bei finansinius pajėgumus.

## 5. **Kosmopolitinis teisingumas, suderinamumas ir žmogaus teisės**

5.1. ES yra viena didžiausių žemės ūkio maisto produktų importuotojų ir viena didžiausių eksportuotojų. Siekiant užtikrinti kosmopolitinį teisingumą reikia, kad ES vykdytų pertvarką, kuri būtų skirta ne tik ES, bet ir visoms šalims ir partneriams, kuriems ES lygmeniu ir valstybių narių priimti sprendimai darys poveikį. Šis principas įtvirtintas Sutartyse, reikalavimuose dėl politikos suderinamumo vystymosi labui, tačiau jis taip pat kyla iš ES pasirašytų tarptautinių žmogaus teisių, aplinkos ir klimato srities susitarimų.

5.2. Kosmopolitinės teisingos pertvarkos pagrindas yra būtinybė iš naujo įvertinti prekybos ir investicijų susitarimus ir užtikrinti, kad ES prisidėtų prie sėkmingo teisingų, sąžiningų ir tvarių maisto sistemų kūrimo visame pasaulyje, visų pirma globaliuosiuose Pietuose. Nuosekliomis pastangomis turėtų būti pripažįstami aukšti gamybos standartai ir susijusios sąnaudos, kurias patiria ES ūkininkai, nes taip prisidedama prie ES produkcijos konkurencingumo bendrojoje rinkoje. Kartu reikėtų atkreipti dėmesį į BŽŪP vaidmenį remiant ES ūkininkus ir tam tikrų ES produktų konkurencingumą trečiosiose šalyse ([38]). Nesąžiningos prekybos praktikos direktyva turi būti nuodugniai taikoma nesąžiningai praktikai, su kuria susiduria maisto rinkos dalyviai už ES ribų, taip pat visapusiškai peržiūrėti BŽŪP, atsižvelgiant į pasaulines perspektyvas.

5.3. EESRK tvirtina, kad Europos prekybos politika turėtų būti aktyviai įtvirtintos ir skatinamos Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos vertybės, jos įsipareigojimai žmogaus teisių srityje ir tarptautiniai įsipareigojimai aplinkos, klimato ir biologinės įvairovės srityse, kuriuos prisiėmė valstybės narės. Tai reiškia, kad ES prekybos politika turėtų būti skatinama kurti teisingas, etiškas ir demokratiškas maisto sistemas, kurios skirtųsi nuo vyraujančios laisvosios prekybos – žemų kainų ir labai konkurencingų prekių rinkų – ideologijos, kuriai meta iššūkį tiek ES, tiek užsienio gamintojai.

5.4. EESRK pripažįsta, kad ES vykdo „atviro strateginio savarankiškumo“ politiką, kurioje nustatant pasaulinius standartus naudojamasi jos unikalia padėtimi. Nustatydama aukštus maisto kokybės, saugos ir tvarumo lyginamuosius standartus, ES tikrai gali sustiprinti savo bendrąją rinką, tačiau taip pat gali propaguoti aplinkos ir žmogaus teisių vertybes visose savo tiekimo grandinėse. Vis dėlto, EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad visi diplomatiniai prekybos ir klimato sričių sprendimai turėtų būti vienodai grindžiami teisingumo principais.

([36]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „ES teisingos pertvarkos politikos sistemos tobulinimas. Kokių priemonių reikia imtis?“ (OL C, C/2024/1576, 2024 3 5, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj).

([37]) ES kaimo vietovių stebėjimo centras.

([38]) https://gret.org/publication/pac-quelle-coherence-avec-le-developpement-des-agricultures-paysannes-du-sud/.

5.5. EESRK ragina Europos Komisiją užtikrinti, kad prekybos priemonių priėmimas visada būtų paremtas jų socialinio ir ekonominio poveikio žmonėms ir ne ES regionams analize ir kad nustatant standartus, pasienio mokesčius ir kitas vienašales prekybos priemones būtų užtikrinta pakankama vietos atstovų, regionų ir perspektyvų įtrauktis.

5.6. EESRK taip pat pabrėžia, kad ES, norėdama užtikrinti teisingą pertvarką, turėtų atsižvelgti į savo istorinę atsakomybę skatinti ES nepriklausančių šalių integraciją į pasaulines maisto grandines pagal ekonominės partnerystės susitarimus, laisvosios prekybos susitarimus, dvišales investicijų sutartis ir daugiašaliu lygmeniu priimtas pozicijas. ES taip pat turėtų būti atsakinga už tai, kad būtų priimta tinkama vystymosi ir bendradarbiavimo politika, kuria būtų galima ištaisyti neigiamus vienašalių priemonių padarinius, kartu sudarant palankesnes sąlygas konsoliduoti regionines, sąžiningas ir tvarias maisto sistemas visoje planetoje.

5.7. EESRK palankiai vertina tai, kad plėtojama strateginiu požiūriu integruota ir visuotinė ES teisingos pertvarkos žemės ūkio maisto produktų sistemose perspektyva, pagal kurią vietos, regionų, tarptautinio ir pasaulinio valdymo įsipareigojimai yra suderinami su žmogaus teisių, aplinkos ir klimato tikslais, taip pat teisingumo ir tvarumo principais pasaulinėse maisto sistemose. Tai gali būti grindžiama:

— parama apsirūpinimo maistu savarankiškumui ir regioninėms maisto sistemoms, užtikrinant, kad ES politika nedarytų žalingo poveikio;

— skatinimu ratifikuoti ir įgyvendinti JT deklaraciją dėl valstiečių ir kitų kaimo vietovėse dirbančių žmonių teisių;

— skatinimu ratifikuoti ir įgyvendinti FAO neprivalomas gaires dėl žemės išteklių naudojimo.

## 6. **Investavimas į teisingą pertvarką**

6.1. Atsižvelgiant į asimetrinę naštą, teisinga pertvarka turi būti traktuojama kaip investicijų politika ir kaip pertvarka, kuria remiamos žaliosios investicijos ir kuriai būtinas įvairių finansavimo šaltinių, įskaitant BŽŪP ir ESF, suderinamumas. BŽŪP biudžeto lėšomis galima teikti ribotą savarankišką paramą siekiant plataus užmojo tikslų, nustatytų siekiant klimato srities tikslų. Todėl, siekiant užtikrinti tvarią žemės ūkio maisto produktų gamybą, labai svarbu neapsiriboti BŽŪP lėšomis.

6.2. EESRK siūlo įsteigti Teisingos žemės ūkio ir maisto pertvarkos fondą, kuris būtų orientuotas į smulkius žemės ūkio maisto produktų sistemų dalyvius, viešojo ir privačiojo sektorių partnerystes, kompetencijas ir darbo sąlygas, nustatant tinkamumo kriterijus, pagal kuriuos daugiausia dėmesio būtų skiriama jaunimui, moterims, žmogaus teisėms ir tvariai praktikai, ir laikantis požiūrio, kuris apima visą grandinę, o ne tik jos dalį. Taip pat turi būti skirta lėšų, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos MVĮ konsolidavimui ir plitimui visoje maisto sistemoje, siekiant skatinti sąžiningas, prieinamas, trumpas ir tvarias maisto grandines.

6.3. Įsteigus fondą, turėtų būti įvestos mokesčių paskatos, pavyzdžiui, lengvatinis PVM, kad būtų skatinami smulkios gamybos ir tvarūs žemės ūkio maisto produktai, taip pat kitų formų viešoji parama sveikoms ir tvarioms gamintojų ir vartotojų sistemoms, kaip antai kolektyvinei sistemai *Sécurité Sociale de l'Alimentation*. EESRK pabrėžia, jog svarbu, kad būsima BŽŪP taptų teisingos pertvarkos atspirties tašku.

Briuselis, 2024 m. rugsėjo 19 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto*
*pirmininkas*
Oliver RÖPKE